

DIALOGUL DINTRE GENERAȚII ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI NONFORMALE

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
doctor habilitat, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: vpostica@prodidactica.md

Rezumat: *Articolul prezintă reflecții de ordin teoretic și practic despre rolul dialogului dintre generații în educația nonformală. Se insistă asupra deplasării accentelor în domeniul socioumanistic de la „conflictul dintre generații”, care, oricum, rămâne, în psihologie, ca o caracteristică fundamentală în psihologia vârstelor, la „solidaritatea dintre generații”. Eforturile conjugate, în acest sens, din partea actorilor educației contribuie la asigurarea bunăstării personale și comunitare și la transmiterea echilibrată a experiențelor și a valorilor perene. Documentele europene și bunele practici la capitolul dat analizează și concretizează această situație.*

Cuvinte-cheie: *dialog între generații, educație nonformală, solidaritate intergenerațională, bunăstare personală și comunitară*

THE DIALOGUE BETWEEN THE GENERATIONS IN THE CONTEXT OF NONFORMAL EDUCATION

Abstract: *The article presents theoretical and practical reflections on the role of dialogue between generations in non-formal education. It is insisted on shifting the emphasis in the socio-humanistic field from the "conflict between generations", which remains in psychology anyway, as a fundamental characteristic in the psychology of ages, to "solidarity between generations". The combined efforts in this sense on the part of the actors of education contribute to ensuring personal and community well-being, but also to the balanced transmission of perennial experiences and values. The European documents and good practices in the given chapter analyze and concretize the given situation.*

Key words: *dialogue between generations, non-formal education, intergenerational solidarity, personal and community well-being.*

Introducere. La etapa actuală, educația nonformală și-a extins semnificația, multiplele sale valențe formative în contextul Republicii Moldova, dar și la nivel mondial. Întrucât volumul de informație se dublează o dată la cinci ani, iar dezvoltarea accelerată, schimbările frecvente în toate sectoarele vieții solicită noi

competențe, indivizii urmează să facă față provocărilor curente de natură multiaspectuală și conjugată. De asemenea, tradiționalul *conflict între generații* din psihologie capătă în domeniul socioumanistic re-orientare și extindere de conotații, prin instituirea reglementată de documente europene, a *dialogului dintre generații* și a *solidarității dintre generații*.

Precizări conceptuale. Vom trece în revistă unele delimitări conceptuale de manieră analitică privind conceptele - cheie ale studiului nostru: dialogul dintre generații și educația nonformală, pentru a deduce beneficiile interferenței acestora. Astfel, dialogul dintre generații presupune interacțiunea dintre oamenii de diferite vârste, pentru creșterea bunăstării lor personale și a comunității [4]. Altă sursă oferă un algoritm operațional, care elucidează esențele, și anume că „dialogurile intergeneraționale sunt organizate sub forma unor forumuri participative interactive, care reunesc generațiile mai în vârstă și cele mai tinere și au scopul de a crea cunoștințe și semnificații comune și o experiență colectivă. Scopul este de a obține o mai bună înțelegere reciprocă și, în cele din urmă, de a aborda provocările sau barierele cu care se confruntă copiii, tinerii, dar și adulții.”[1]. În aceeași ordine de idei, se insistă asupra faptului că „Dialogul ca filozofie de viață și de abordare a celorlalți” înseamnă o mai bună înțelegere, o mai bună ascultare a celorlalți, mai mult respect, conștientizarea stereotipurilor – în general, unele abilități și conduite care pot fi exersate împreună la ateliere /întâlniri / sesiuni de dialog. Acest lucru este la un nivel mai profund, cu mai multă explorare a minții, a obiceiurilor, a judecăților noastre. „Dialogul cotidian” include diferite activități organizate împreună nu numai în familiile noastre, ci și în comunități, precum lecții de limbă, dans, gătit ș.a. În acest context, S. Cristea afirmă: „Realizarea unor dialoguri educaționale între generații constituie o problemă complexă, contradictorie, existentă în orice societate.

Natura sa este pedagogică, psihologică și sociologică. Rezolvarea sa, în condiții favorabile pentru calitatea autentică a vieții, solicită cunoașterea profundă și operaționalizarea corectă a unor concepte fundamentale din pedagogie (teoria generală a educației, teoria generală a instruirii, teoria generală a curriculumului, teoria cercetării pedagogice), psihologie (a educației, a vârstelor și a dezvoltării), sociologie (a educației, a comunității, a familiei” [3, p.53].

Unele stipulări din documentele europene, care au pus bazele abordării de mai sus, le regăsim încă în 2005, în Cartea verde a Comisiei Europene privind

„Confruntarea cu schimbările demografice: o nouă solidaritate între generații” [2], ce a tratat provocările cu care se confruntă statele membre ale UE ca o consecință a modificărilor demografice. Creșterea longevității și menținerea ratelor scăzute ale natalității determină o schimbare a raportului dintre bătrâni și tineri și, ca urmare, proporția persoanelor în vârstă este în creștere. Această tendință este întărită de faptul că „baby boomerii” – marea cohortă generațională a celor născuți între sfârșitul războiului și aproximativ 1960 – ating acum vârsta de pensionare. Pe lângă o proporție mai mare de „lucrători în vârstă”, societatea europeană se confruntă cu o proporție în creștere de pensionari și cu un număr în creștere constantă de persoane foarte în vârstă, adică persoane cu vârsta de 80 de ani și peste. În același timp, numărul copiilor, al tinerilor și al adulților aflați în vârstă de angajare este în scădere. Așadar, rata de dependență demografică va crește de la 49% în 2005 la 66% în 2030 [2, p. 4]. Aceste schimbări ale echilibrului dintre populația activă și pensionari dau naștere la temeri că sarcina menținerii corecte a sistemelor actuale de securitate pentru bătrânețe poate cădea treptat pe umerii numărului în scădere a tinerilor și că aceste dezechilibre pot provoca tensiuni între generații. În contextul dat, apar noi provocări pentru sistemele educaționale formale și nonformale, care urmează a fi soluționate prin politici adecvate, prin promovarea și extinderea intensivă a bunelor practici la nivel național și internațional. Conform Cărții verzi a Consiliului Europei, impactul acestor tendințe poate fi atenuat numai dacă societățile europene fac schimbări, inclusiv în următoarele domenii [2, p. 8-11]: generația tânără trebuie să obțină o educație mai bună, iar tinerii trebuie să fie mai bine integrați pe piața muncii.

Trebuie să apară mai multe posibilități pentru cetățenii în vârstă, care nu mai sunt angajați, pentru a-și menține poziția în societate. Participarea activă a acestui grup demografic trebuie încurajată. Urmează a se manifesta mai multă solidaritate față de numărul tot mai mare de persoane în vârstă, care au nevoie de îngrijire și de sprijin. Or, îmbătrânirea treptată a populației noastre are consecințe de amploare asupra sistemelor de securitate socială din statele membre ale UE. De exemplu, „nevoia de furnizare publică de transferuri și servicii legate de vârstă va crește” [2, p. 4]. Drept urmare, cheltuielile publice pentru pensii, sănătate și pentru îngrijirea pe termen lung a persoanelor vârstnice vor crește semnificativ, de vreme ce tinerii se vor confrunta, în același timp, cu dificultăți din ce în ce mai mari de acces la educație de calitate și la un loc de muncă bine plătit. Aceste provocări reprezintă o

amenințare la adresa capacității tinerilor de a trăi o viață autonomă ca membri egali ai societății.

Aprofundarea argumentelor *pro dialog intergenerațional* se referă și la faptul de a ne asigura că schimbarea demografică nu este privită doar ca un conflict și o luptă pentru resurse între tineri și bătrâni. Eventualele provocări pot fi înțelese și ca oportunități: trebuie să existe mai mult dialog și mai multă solidaritate între generații. Obiectivul principal este să se îmbunătățească contactele dintre diferite generații și să se asigure că toate grupurile pot beneficia de aceste contacte. Acest lucru va ajuta la reducerea inhibițiilor și a prejudecăților dintre grupuri și va promova respectul și solidaritatea dintre generații. Potrivit Forumului European al Tineretului, solidaritatea intergenerațională poate fi realizată prin asigurarea că prosperitatea este distribuită în mod echitabil între generații, precum și prin asigurarea unor posibilități adecvate de trai pentru oameni de toate vârstele. Cu toate acestea, dezbateră privind sustenabilitatea sistemelor europene de pensii, pe care aceasta o va declanșa în mod inevitabil, ar trebui să fie însoțită și de schimburi între generații. Astfel, tinerii pot învăța din experiența persoanelor în vârstă, seniorii își pot transmite experiența și își pot împărtăși cunoștințele tinerei generații, în timp ce generația mai în vârstă poate profita de cunoștințele și abilitățile tinerilor, precum și de energia și dinamica lor. [6, p. 3] Printre beneficiile vizibile, cu impact sporit, se remarcă și îmbunătățirea accesului copiilor, al tinerilor la informații și servicii educaționale și sociale; depășirea provocărilor culturale, sociale, religioase și a altor bariere în calea accesului tinerilor la informații și servicii; sensibilizarea părinților debutanți și a adulților, ca „paznici” ai unor informații și experiențe, despre problemele relevante; înțelegerea reciprocă dintre diferite generații sau grupuri din comunitate, societate. Oricum, participarea/implicarea copiilor, a tinerilor și a adulților rămâne un drept fundamental, iar învățarea și educația pe parcursul întregii vieți vin cu soluții viabile în acest sens.

Bune practici. Managementul operațional al dialogului intergenerațional include, conform unor surse, mai mulți pași, și anume:

Pasul 1. Identificarea problemelor, inclusiv a celor educaționale, care trebuie abordate. Barierele pot fi identificate de către un lider de tineret, un *influencer*, un alt tânăr, un voluntar/lucrător comunitar, de alți furnizori de servicii sociale, educaționale, în comunitățile rurale, unde există băștinași, lideri, care pot

facilita dialogul intergenerațional. Toți acești actori pot identifica multiple probleme, ce împiedică accesul tinerilor la informații și servicii. În calitate de agenți de schimbare a comunității și de *influenceri*, ei organizează și facilitează în mod sistematic dialogurile intergeneraționale. Înainte de a organiza evenimentul, ar trebui ca dialogul propriu-zis să se dezvolte prin diverse activități nonformale, prin înțelegerea profundă a problemelor și a culturii locale.

Pasul 2. Atelierele de dialog. Reprezentanții diferitelor generații se întâlnesc, se așează în cerc și acceptă niște reguli, cum ar fi: colaborarea, ascultarea empatică, respectarea reciprocă a opiniilor. Putem iniția doar o discuție de genul: Ce este dialogul intergenerațional? Ce îl susține? Ce probleme trebuie luate în calcul? Se pot organiza „mese rotunde” sau ateliere despre comunicare, stereotipuri, prejudecăți etc. E bine a recurge și la exersarea unor abilități, precum ascultarea profundă, efectuând câteva exerciții, ce generează învățarea împreună, dar și alte acțiuni, inclusiv distracții. Tinerii îi pot învăța pe ceilalți noi tehnologii, seniorii îi pot susține prin cunoștințe din istoria locului în care trăiesc, împărțind unele idei, valori și experiențe de viață etc. Voluntariatul aduce oamenii împreună și el este mai mult decât binevenit în contextele date, cu toate atu-urile lui recunoscute, or, a ajuta pe ceilalți „nu ține de vârstă”.

Pasul 3. Diseminare și follow-up. Dialogul dintre generații și participarea tinerilor reprezintă instrumentul cel mai eficient, pentru a stabili un diagnostic comun și a găsi soluții la problemele comunităților. Această abordare trebuie să fie un ghid ce facilitează crearea și promovarea unor politici pentru public, deoarece poate transforma educația, cultura. Este recomandabil a disemina metodologii care să recunoască diferențele dintre limbajul persoanelor în vârstă și cel al tinerilor. Familiile trebuie să fie în atenția politicilor publice, să fie întărite prin instrumente care le permit să creeze un adevărat sentiment de solidaritate și de viață comună. Inițierea proiectelor, pentru a crea verigi realiste între copii, tineri, bătrâni și societate, este o recomandare adecvată, devenită deja comună și actuală. Rolul tinerilor și al organizațiilor de tineret în procesele sociale ar trebui evidențiat și recunoscut pentru membrii comunității, dar și pentru autoritățile locale, pentru a evita excluderea acestor inițiative și proiecte ale procesului actual de dezvoltare a fiecărei comunități. Școlile, centrele educaționale comunitare oferă scenarii bune, în care dialogul dintre generații poate fi dezvoltat, și deci acestea nu pot fi excluse din integrare și private de dialogul dintre generații.

Pentru contextualizarea bunelor practici de dialog și solidaritate între generații, insistăm asupra caracteristicilor-cheie ale educației nonformale (ENF) [5], care este un proces de învățare planificat, cu obiective educaționale, însă selectarea activităților de ENF se întemeiază pe nevoile celor ce sunt implicați și sunt deschiși spre contribuția acestora la procesul de învățare, de asemenea, încurajează crearea de legături cu viața reală. ENF se bazează pe participarea voluntară a subiecților, fiind incluzivă și accesibilă. Cu alte cuvinte, fiecare copil, tânăr, adult poate participa, iar organizatorii caută în mod activ modalități de a include persoane care se pot confrunta cu excluderea sau cu marginalizarea. Metodologiile ENF sunt variate, participative și centrate pe subiect, conțin o combinație de învățare individuală, de grup și-i încurajează pe oameni să învețe unii de la alții. ENF oferă condiții de formare a abilităților de viață și de pregătire pentru cetățenia activă, având caracter holist, ceea ce înseamnă implicarea emoțiilor, a minții și a trupului, dar și a tuturor generațiilor. Activitățile ENF pot fi conduse de educatori/instrucitori profesioniști și/sau voluntari. Printre bunele practici de dialog intergenerațional, în contextul educației nonformale, menționăm proiectele sprijinite de DVV-International în Moldova, prin mai multe proiecte, într-o perioadă de mai bine de 10 ani (<https://www.dvv-international.org.ua/moldova/projects/>); Biblioteca municipală „B.P. Hașdeu” – <https://www.slideshare.net/BMHasdeu/butucel>; activitățile de la Eco Village-Moldova (<https://ecovillage.md/>), unele cluburi, asociațiile persoanelor de vârstă a treia; casele de cultură cu ansambluri, colective artistice mixte (<https://www.facebook.com/groups/200046807545346/>).

Provocările, care vor deveni ulterior și **perspective** ale dialogului intergenerațional, în contextul educației nonformale din Republica Moldova, ar fi următoarele: comunitățile rurale și cele urbane, per ansamblu, continuă a fi puțin implicate, inclusiv populația adultă și cea de vârstă a III-a. Există puține servicii de ENF pentru populația adultă, dar și mixte, cu implicarea reprezentanților din diverse generații. Proiectele extrabugetare, menite să creeze bune practici, au existat, sunt și în prezent (sperăm să fie tot mai numeroase, inclusiv din fondurile de preaderare europeană). Fiind încă puțin diseminate, nu se asigură suficient durabilitatea și extinderea impactului rezultatelor obținute. Rezultatele cercetărilor educaționale, exportul adaptat de bune practici din țară și de peste hotare continuă a fi puțin resimțit de realitățile noastre de la diferite niveluri.

Referințe bibliografice și webografice:

1. Bune practici. Pe: <https://tciurbanhealth.org/courses/philippines-toolkit-community-support/lessons/intergenerational-dialogue> (accesat 20.11.2022).
2. Cartea verde a Comisiei Europene privind „Confruntarea cu schimbările demografice: o nouă solidaritate între generații”. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/green-paper-confronting-demographic-change-a-new-solidarity-between-the-generations.html> (accesat 22.11.2022).
3. Cristea S. Dialoguri educaționale între generații. În: Didactica Pro..., nr. 4 (134), 2022, p. 53-56, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/53-56_59.pdf
4. Dialogul dintre generații. Pe: <https://www.igi-global.com/dictionary/intergenerational-dialogue/15273> (accesat 25.11.2022).
5. Educație nonformală: Pe: <https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/non-formal-education> (accesat 12.11.2022).
6. Investiții în Europa tinerilor, 2020 <https://www.youthforum.org/files/0048-1820-0Policy20Paper20on20the20post2020>, (accesat 11.11.2022).